

Megakadásjelenségek 40 évvel ezelőtti és mai beszélők spontán beszédében

Auszmann Anita
MTA Nyelvtudományi Intézet
auszmann.anita@nytud.mta.hu

Ahogy változik az embert körülvevő világ, úgy módosul maga a nyelv is, amellyel leírjuk azt (Wardhaugh 1995, Labov 2006). Ez a változás nem csak a beszédprodukcióra, de a beszédtervezés egészére is hatással van. A tervezési folyamatok rejtetten működnek, ezért következtetni rájuk a felszínen megjelenő jelenségekből, illetve megakadásjelenségekből tudunk (Gósy 2005). Utóbbiak a spontán beszéd természetes velejárói (Shriberg 2001). Gósy és Gyarmathy (2008) közel hat évtized elteltével hasonlították össze a spontán beszédben előforduló megakadásjelenségeket. Adataik alapján azt igazolták, hogy a beszélőknek a spontán beszéd során fellépő diszharmónia feloldására használt stratégiái módosultak. Azt találták, hogy a mentális lexikon aktiválása, illetve a lexikális előhívás okozott nehézséget a Hegedűs-archívumi beszélők számára, míg a mai beszélőknél a gondolatok grammatikai megformálása, a fonológiai átalakítás és az artikulációs tervezés jelentett nagyobb feladatot.

A Hegedűs-archívum felvételeit az 1940–50-es években rögzítették. Kutatásunk célja az 1970–80-as években felvett Szalag-korpusz hanganyagán hasonló, a megakadásjelenségek öszszevető vizsgálatot elvégezni. Az eredmények segítségével feltárható, hogy a Hegedűs-archívum beszélőihez képest a Szalag-korpusz beszélőinél milyen irányú módosulások figyelhetők meg, és ez hogy viszonyul a mai beszélők spontán beszédében adatolható megakadásjelenségekhez.

Hipotézisünk szerint i) a mai beszélők esetében több bizonytalansági és hiba típusú megakadást adatolunk, mint a Szalag-korpusz beszélőinek spontán beszédében. ii) A Szalag-korpusz beszélőinek esetében a leggyakoribb megakadástípus a töltelékszó, a mai beszélők esetében pedig a hezitálás, vagyis a kitöltött szünetek használata.

Kutatásunkban 12 férfi beszélő spontán beszéd elemeztük. Az adatközlők fele a BEA (Gósy et al. 2012) adatbázisból, a másik fele pedig a mintegy 40 évvel ezelőtt rögzített Szalag-korpuszból lett kiválasztva. A megakadásjelenségek típusát és darabszámát vetettünk össze. A felvételeket a Praat 5.4 (Boersma–Weenink 2011) programban annotáltuk, az adatok statisztikai elemzését az SPSS 22.0 szoftver segítségével végeztük.

Hipotéziseink részben igazolódtak. A mai beszélők esetében több megakadást adatoltunk, mint a Szalag-korpusz beszélőinek spontán beszédében. A 40 évvel ezelőtti beszélőknél nem a töltelékszó volt a legjellemzőbb, hanem a mai beszélőkhöz hasonlóan a nyújtás és a hezitálás (arányaiban azonban ritkábban fordultak elő, mint a mai beszélők esetében). Adataink alapján elmondható, hogy a mai beszélők a felgyorsult információközlés igénye miatt gyakrabban ütköznek beszédtervezési nehézségekbe, illetve hogy többféle stratégiával igyekeznek feloldani azokat.